

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС,
ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

ВОЛІК В. В.,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри спеціальних
дисциплін та адміністративної діяльності
(Донецький юридичний інститут
МВС України)

УДК 352.656

**ХАРАКТЕРИСТИКА ДОДАТКОВИХ ПОСЛУГ
У СФЕРІ ПЕРЕВЕЗЕНЬ МІСЬКИМ ТРАНСПОРТОМ**

Стаття присвячена дослідженню додаткових послуг у сфері перевезень міським транспортом. Встановлено, що послуги в цій сфері слід розмежовувати на основні, додаткові, та послуги, що надаються в сфері міського транспорту.

Ключові слова: міський транспорт, перевезення, додаткові послуги, розмежування послуг.

Статья посвящена исследованию дополнительных услуг в сфере перевозок городским транспортом. Установлено, что услуги в этой сфере следует разграничивать на основные, дополнительные, и услуги, которые предоставляются в сфере городского транспорта.

Ключевые слова: городской транспорт, перевозка, дополнительные услуги, разграничение услуг.

The article is devoted to additional services in field of transportation urban transport. Found that services in this area should be divided into main, additional and services in field of urban transport.

Key words: urban transport, transportation, additional services, separation of services.

Вступ. Міський транспорт займає велике значення в існуванні та життєдіяльності сучасного міста. Діяльність міського транспорту пов'язана, в першу чергу, з переміщенням у межах міста та приміських територій різного роду вантажів, пасажирів та їх багажу, а також із виконанням робіт із благоустрою міста. Організація цих заходів потребує здійснення низки дій, які не пов'язані безпосередньо з таким перевезенням та виконанням робіт, але необхідні для надання міським транспортом своїх основних послуг. З огляду на це діяльність міського транспорту поряд із наданням основних передбачає наявність певних додаткових послуг.

Питанням функціонування міського транспорту приділяли увагу окремі автори [1–5]. Проте поза їх уваги залишилися питання надання додаткових послуг у сфері перевезень міським транспортом. Розмежування транспортних послуг на основні та додаткові дозволяє з'ясувати їх правову природу та визначити суб'єктів, які їх надають та споживають. Це, у свою чергу, дозволить здійснювати відповідне правове регулювання надання таких послуг.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз та характеристика додаткових послуг у сфері перевезень міським транспортом.

Результати дослідження. Наявність та функціонування різних видів транспорту в місті ставить на меті надання певних послуг. Нами вже наголошувалося, що ці послуги можна

поділити на основні та додаткові, і законодавчо питання щодо розмежування транспортних послуг не врегульовано [6, с. 88; 7, с. 32]. Надання міським транспортом основних послуг не завжди можливе без послуг, які сприяють наданню основних послуг, тобто додаткових.

У чинному законодавстві, що регулює відносини з перевезення міським транспортом, додаткові транспортні послуги згадуються в ст. 5 Закону України «Про автомобільний транспорт», проте не зазначається, які саме послуги відносяться до додаткових. Крім того, законодавець виділяє з основних та додаткових послуг допоміжні послуги та комплекс допоміжних операцій. Згідно зі ст. 16 Закону України «Про автомобільний транспорт» персонал автомобільного транспорту надає допоміжні послуги, пов'язані з перевезеннями. В ст. 46 цього ж Закону відзначено, що допоміжними операціями вважаються: завантаження та розвантаження автомобільних транспортних засобів; перевантаження вантажів на інший вид транспорту чи транспортний засіб; сортування, пакування, обмірювання та маркування вантажу; накопичення, формування або дроблення партій вантажу; зберігання вантажу; транспортно-експедиційні послуги [8].

Пункти 121 та 146 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту містять згадку про надання додаткових послуг автостанціями– перевізниками без зазначення, що входить до таких послуг [9]. У Правилах надання населенню послуг із перевезень міським електротранспортом та Правилах користування трамваем і тролейбусом у містах України визначено порядок надання транспортних послуг без їх розмежування на основні, додаткові, допоміжні та ін. [10–11].

Отже, законодавцем не сформовано одностайної термінологічної бази щодо транспортних послуг, додаткових транспортних послуг та послуг у сфері міського транспорту.

В юридичній, технічній та економічній літературі зустрічається різна класифікація транспортних послуг та їх поділ на основні та додаткові. Є.Ю. Сахно пропонує до додаткових послуг, що надаються транспортними підприємствами, відносити бронювання квитків; організацію індивідуальних рейсових маршрутів, чартерних рейсів; пільгове перевезення окремих категорій громадян; спеціальну охорону вантажів і багажу під час перевезень; охорону громадського порядку, особистої безпеки громадян, захист власності від злочинних посягань під час перевезень; забезпечення культури обслуговування пасажирів; реалізація книг, періодичних видань тощо [12, с. 270]. Слід не погодитися з запропонованим переліком у тій частині, що організація індивідуальних рейсових маршрутів та пільгове перевезення окремих категорій громадян є не додатковою послугою, а основною. Те ж саме стосується захисту власності від злочинних посягань під час перевезень і забезпечення культури обслуговування пасажирів. З огляду на те, що вони нерозривно пов'язані з наданням основної послуги з переміщення вантажів, пасажирів та їх багажу, виокремлювати їх в якості додаткових не має правових підстав.

У літературі останніх років можна зустріти помилковий підхід, коли до основних послуг у сфері автотранспортного обслуговування поряд із послугами з перевезення пасажирів та вантажів відносять і послуги автостанцій [13, с. 248]. Послуги автостанцій можна відносити до послуг, які сприяють здійсненню основних послуг, тобто перевезенню пасажирів, їх багажу та вантажів. Це підтверджується і ст. 36 Закону України «Про автомобільний транспорт», згідно з якою автостанції надають пасажиром послуги, пов'язані з їх проїздом, а також надають послуги перевізникам, пов'язані з відправленням та прибуттям автобусів згідно з розкладом руху. Тобто, послуги автостанцій є не основними, а додатковими.

На підтвердження цього вважаємо слушним висновок А.М. Романович про те, що система транспортних зобов'язань містить допоміжні зобов'язання, які як і основні, являють собою завершені за правовими ознаками правовідносини, але самостійного значення не мають з огляду на те, що не виражають діяльність з переміщення вантажів, а спрямовані на забезпечення цієї діяльності [14, с. 63]. У той самий час допоміжні зобов'язання не слід ототожнювати з допоміжними послугами та операціями в тому сенсі, в якому вони згадуються законодавцем у Законі України «Про автомобільний транспорт». З метою усунення наявних розбіжностей пропонуємо наступним чином здійснити розмежування послуг у транспортній сфері.

Основні послуги та послуги, що сприяють наданню основних послуг, входять до складу транспортних послуг, тобто є результатом діяльності виконавців транспортної послуги із задоволення потреб замовника (споживача). Правова природа послуг (послуги), що сприяють наданню основних послуг, полягає в тому, що вони є похідними від основних послуг та входять до структури транспортної послуги. Ці послуги ми відносимо до додаткових з огляду на те, що вони доповнюють основні. До них можна віднести такі: інформування про розклад та графіки руху, вартість проїзду в міському транспорті, реалізація квитків на міський транспорт через мережі автоматів, здійснення послуг із завантаження та вивантаження вантажів замовників, диспетчерське управління та т. п.

З додаткових послуг слід виокремити послуги, що надаються в сфері міського транспорту. Такі послуги не сприяють здійсненню перевезення безпосередньо, але потрібні з огляду на технічну складову процесу перевезення або надають можливість отримання додаткових коштів. Це, насамперед, послуги з утримання об'єктів міського транспорту; організація роботи тягових електропідстанцій, кабельних і контактних мереж; діяльність бензозаправних станцій та бензоколонок; ремонтних майстерень та заводів, депо і гаражів, станцій технічного обслуговування, пунктів прокату автомобілів та ін. Також до цієї групи послуг можна віднести послуги з обслуговування мережі автоматів, що здійснюють реалізацію квитків на міський транспорт пасажиром, послуги з паркування транспортних засобів, рекламу на транспорті та всередині транспорту, страхування тощо.

Слід зауважити, що з огляду на характер наведених послуг їх надають різні суб'єкти, які входять до складу міського транспорту або іншої суміжної галузі. Задля з'ясування порядку розмежування цих послуг розглянемо перелічені послуги в розрізі за суб'єктами, що їх надають (постачають), та споживачами (замовниками) цих послуг.

Основні транспортні послуги надаються всіма видами міського транспорту, які представлені в тому чи іншому місті. В розумінні чинного законодавства надання основних транспортних послуг здійснюється перевізниками на підставі договору про організацію надання транспортних послуг, що укладається між замовником та перевізником на основі Типового договору про організацію надання транспортних послуг [10]. Споживачами та замовниками таких послуг виступають фізичні та юридичні особи, держава, а також органи місцевого самоврядування.

Додаткові транспортні послуги не завжди надаються перевізниками. З огляду на те, що правова природа додаткових послуг полягає у сприянні виконанню основних послуг, ці послуги можуть надаватися як самими перевізниками, так і сторонніми організаціями. До таких організацій можуть бути віднесені автостанції, диспетчерські станції, порти, причали, аеропорти тощо. Окремі з цих організацій створюються за рішенням органу місцевого самоврядування, самого перевізника або за рішенням уповноваженого центрального органу виконавчої влади.

Порядок надання послуг автостанціями регламентується ст. 36 Закону України «Про автомобільний транспорт», розділом V Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту та Порядком регулювання діяльності автостанцій. Послуги автостанцій надаються як пасажиром, так і перевізником. Послуги, що надаються пасажиром, включають продаж квитків; користування приміщеннями для чекання поїздки, облаштованими місцями для сидіння; можливість користування громадськими вбиральнями; інформування щодо розкладу руху автобусів та вартості поїздки. Послуги, що надаються перевізнику, включають продаж квитків; організацію прибуття та відправлення автобуса з облаштованих платформ; інформування водія щодо умов дорожнього руху на маршруті.

Окремі автори обґрунтували, що перелічені послуги не є взаємозамінними між собою і формують два різні ринки послуг для перевізника та пасажирів [15, с. 602]. Підтримуючи висновок О.Х. Юлдашева, зазначимо, що автостанції, надаючи додаткові транспортні послуги, сприяють перевізнику в наданні основних транспортних послуг.

Надання послуг портами та пристанями регламентується Статутом внутрішнього водного транспорту, Правилами надання послуг у портах України, Законом України «Про мор-

ські порти» та Кодексом торговельного мореплавства. З аналізу норм наведених актів вбачається, що додатковими послугами в сфері перевезення пасажирів у межах міста водним транспортом можуть бути послуги з продажу квитків, надання приміщень для приймання та видачі багажу, надання камер схову ручної поклажі, культурно-побутового обслуговування пасажирів (відділення зв'язку, кіоски, циркульні, довідкові бюро тощо). Відповідно до статуту внутрішнього водного транспорту такі послуги надаються пасажиром вокзалами, які розташовуються в портах або на пристанях. Що стосується надання послуг перевізникам із боку портів та пристаней, то вони полягають у здійсненні операцій з прийому, навантаження, вивантаження, тимчасового зберігання та видачі вантажів та т. п. Крім того, як відзначають окремі автори, перевізники також можуть надавати додаткові послуги пасажирам у вигляді підвищеного комфорту перевезення, надання послуг зв'язку, харчування тощо [12, с. 272]. Проте окремі з цих послуг не можна класифікувати як додаткові, а лише як послуги, що надаються в галузі міського транспорту, адже харчування пасажирів не сприяє наданню основної послуги з їх переміщення водною поверхнею.

У загальних положеннях Правил надання послуг у портах України визначено, що вони регулюють відносини, пов'язані з наданням послуг у морських портах та на підходах до них із обслуговування пасажирів. Проте ці правила присвячені лише наданню послуг щодо вантажно-розвантажувальних робіт та обслуговування суден, а що стосується обслуговування пасажирів, то зазначено, що воно повинно робитися згідно з технологічною схемою. Тобто, правила ніяким чином не регламентують процес надання послуг пасажирам. Серед іншого є проблеми в регулюванні діяльності портового господарства Законом України «Про морські порти». Так, В.В. Кадала відзначає, що відповідно до цього закону існує нечітко прописаний механізм організації роботи в морському порту у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру [16, с. 49]. Зазначимо, що відсутність злагодженої роботи під час таких ситуацій може нести загрозу життю та здоров'ю пасажирів, збереженню їх багажу. Отже, надання додаткових послуг при здійсненні перевезень водним транспортом відбувається з боку портів та пристаней на користь перевізників та пасажирів. Також окремі послуги можуть надаватися пасажирам із боку перевізника.

Додаткові послуги, що надаються пасажирам при перевезенні міським електричним транспортом, полягають у інформуванні щодо режиму роботи підприємств транспорту, правил безпечного поведіння в ньому, тарифів на проїзд тощо. Зауважимо, що в типовому договорі про організацію надання транспортних послуг із перевезень міським електричним транспортом йдеться про надання отримання перевізником коштів від надання додаткових послуг за іншими напрямками господарської діяльності [17]. Проте не визначається, що мається на увазі під цими додатковими послугами. В даному випадку мова йде не про додаткові послуги в складі транспортної послуги, а про послуги, що надаються в сфері міського транспорту, а саме: організація роботи та обслуговування мережі автоматів, що здійснюють реалізацію квитків на міський транспорт пасажирам; реклама на транспорті та всередині транспорту; здавання в оренду приміщень підприємств транспорту тощо. Тобто, надання цих послуг передбачає отримання додаткових коштів таким перевізником, проте самі ці послуги не будуть додатковими у складі транспортних послуг. Зазначення, що ці послуги надаються за іншими напрямками господарської діяльності, призводить до двозначності трактувань. З огляду на це вбачається необхідність внесення відповідних змін у наведений типовий договір шляхом виключення слова «додаткові» із фрази «додаткові послуги за іншими напрямками господарської діяльності».

Характеризуючи додаткові послуги в галузі перевезень повітряним транспортом, відзначимо, що цей вид транспорту не є поширеним у містах України. Основною послугою в цій сфері є перевезення пасажирів, їх багажу та вантажів у межах міста за допомогою повітряного транспорту. В той самий час слід зазначити, що надання додаткових послуг цим видом транспорту має певну специфіку. Наприклад, надання послуг аерофотозйомки не пов'язане з послугою перевезення пасажирів або вантажів. Також ця послуга не буде вважатися послугою за іншими напрямками господарської діяльності. Надання цих послуг нерозривно пов'язане із основною

послугою з огляду на те, що предметом такого договору буде або підйом фотографа над містом з метою здійснення фотографування, або безпосереднє замовлення послуги аерофотозйомки. Те саме стосується організації стрибків із парашутом. Надання таких послуг є елементом розваги або занять спортом, і споживаються безпосередньо та безвідносно до інших послуг. Тому ці послуги також будуть пов'язані з основною послугою. Використання повітряного транспорту у тушінні пожег передбачає надання послуг із благоустрою міста, тобто такі послуги відносяться до основних. Стосовно суб'єктів надання та отримання цих послуг слід зазначити, що постачальниками таких послуг будуть виступати підприємства цього виду транспорту, споживачами – фізичні та юридичні особи, органи місцевого самоврядування.

Третя група послуг – це послуги, що надаються в сфері міського транспорту і пов'язані з додатковими або основними в силу їх здійснення в цій сфері. На відміну від додаткових ці послуги не сприяють здійсненню перевезення безпосередньо, але потрібні, зважаючи на необхідність технічного забезпечення процесу перевезення. Ці послуги надаються сторонніми суб'єктами господарювання або самостійно підприємствами транспорту для власних потреб.

Це, насамперед, послуги з утримання об'єктів міського транспорту; організація роботи тягових електропідстанцій, кабельних і контактних мереж; діяльність бензозаправних станцій та бензоколонок; ремонтних майстерень та заводів, депо і гаражів, станцій технічного обслуговування. Окремі підприємства транспорту, маючи в своєму складі структурні підрозділи з технічного обслуговування процесу перевезення, можуть надавати свої послуги іншим фізичним та юридичним особам.

Крім цього, ще одна частина послуг постачається міським транспортом самостійно та надає можливість підприємствам транспорту отримувати додаткові кошти – це реклама на транспорті та всередині транспорту. Реклама на транспорті передбачає розміщення певної інформації на транспортному засобі або перевезення конструкцій з носіями реклами. Реклама в середині транспорту може здійснюватися шляхом розміщення друкованих матеріалів на сидіннях, турнікетах, поручнях тощо. Також вона може здійснюватися через гучномовці та демонструватися на моніторах. Рекламодавцями можуть виступати безпосередні виробники (продукції, робіт, послуг), рекламні агентства, торгові посередники, приватні особи та ін.

Наступна група послуг, які споживаються міським транспортом, є страхування та паркування транспортних засобів. Страхування в сфері транспорту може охоплювати страхування відповідальності, страхування працівників підприємств транспорту, страхування транспортних засобів та ін. Окремі автори відносять послуги зі страхування до основних у сфері транспортного обслуговування [13, с. 248]. Проте така думка є хибною з огляду на те, що такі послуги надають відповідні страхові компанії з метою захисту майнових інтересів страхувальників. Той факт, що підприємства транспорту споживають ці послуги, не робить їх основними. Крім того, послуги страхування в цій сфері можуть надаватися як підприємствам транспорту, так і споживачам послуг, що надаються міським транспортом.

Характеризуючи послуги паркування та зберігання на обладнаних стоянках, слід зазначити, що їх споживання викликане ритмічністю роботи міського транспорту, у зв'язку з чим в окремі години чи проміжки часу виникає необхідність здійснення перезміни водіїв або зменшення кількості одиниць транспорту на маршрутах, які необхідно тимчасово десь розташовувати. Органи місцевого самоврядування мають забезпечувати міський транспорт, задіяний у перевезеннях населення, місцями для паркування.

Висновки. Організація перевезення вантажів та пасажирів, а також виконання робіт із благоустрою міста потребує здійснення низки дій, які не пов'язані безпосередньо з перевезенням та виконанням робіт, але необхідні для надання міським транспортом своїх основних послуг. Діяльність міського транспорту передбачає споживання ним послуг, які б сприяли його ефективності та безперебійному функціонуванню, а також надання послуг, які можуть приносити додаткові прибутки підприємствам транспорту.

Послуги, що надаються міським транспортом, слід розмежовувати на основні, додаткові та послуги, що надаються в сфері міського транспорту. З огляду на невизначеність у чинному законодавстві питання розмежування цих послуг, його слід вирішити у відповід-

ному нормативному акті, що дозволить уникнути двозначності трактувань при оформленні договірних відносин між замовниками транспортних послуг та їх виконавцями. Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямку полягають в обґрунтуванні визначень кожного з видів послуг у сфері міського транспорту.

Список використаних джерел:

1. Транспортне право України : підруч. для студ. юр. спец. вищ. навч. закл. / за ред. М.Л. Шелухіна. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2008. – 896 с.
2. Брагинский М.И. Договорное право. – Кн. 4 : Договоры о перевозке, буксировке, транспортной экспедиции и иных услугах в сфере транспорта / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М.: Статут, 2006. – 910 с.
3. Егизаров В.А. Транспортное право: учебник / В.А. Егизаров. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: Юстицинформ, 2007. – 552 с.
4. Зеркалов Д.В. Транспортна система України. Довідник. – К.: Основа, 2007. – 620 с.
5. Заворицький В.Й., Кизима С.С., Ткачук В.М., Воркут Т.А. Транспорт і шляхи сполучення. – К.: ІЗМН, 1996. – 170 с.
6. Волік В.В. «Про додаткові послуги в сфері перевезень міським транспортом». – С. 86–88. // Тези VIII Міжнародної наукової Internet-конференції студентів та молодих учених: «Від громадянського суспільства – до правової держави». – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 627 с.
7. Волік В.В. «Щодо транспортних послуг у сфері перевезень міським транспортом». – С. 30–32. / В.В. Волік // Актуальні проблеми господарського та цивільного права у світлі модернізації законодавства України: Матеріали міжвузівської наук. конф., м. Донецьк, 14 травня 2013 р. / Донецький державний університет управління. – Донецьк: ДонДУУ, 2013. – 164 с.
8. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05 квітня 2001 р. // Офіційний Вісник України. – 2001. – № 17. – Ст. 719.
9. Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту. Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 року № 176. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP970176.html.
10. Про затвердження Правил надання населенню послуг із перевезень міським електротранспортом. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2004 року № 1735. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP041735.html.
11. Про затвердження Правил користування трамваєм і тролейбусом у містах України. Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 09 жовтня 2006 року № 329. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE13148.html.
12. Менеджмент сервісу: теорія та практика. Навчальний посібник / Є.Ю. Сахно, М.С. Дорош, А.В. Ребенко – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 328 с.
13. Історія автомобільного транспорту в Україні / М.Ф. Дмитриченко, О.М. Язвінська, Б.І. Хорошун, О.М. Ковальська. – К.: НТУ, 2011. – 352 с.: іл. – Бібліогр.: С. 324–343.
14. Романович А.Н. Транспортные правоотношения. – Мн.: Изд-во «Университетское», 1984. – 126 с.
15. Юлдашев О.Х., Корчак Я.О. Особливості дослідження товарних та територіальних меж ринків автостанційних послуг. – С. 601–603 // Матеріали III міжнар. наукової конференції «Транспортне право в XXI ст.». – Київ: Комп'ютерпрес. – 2013. – 608 с.
16. Кадала В.В. Щодо функціонування суб'єктів господарювання в морських портах після набрання чинності Закону України «Про морські порти». С. 47–52 // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: Зб. наукових праць. Донецьк: Донецький юридичний інститут. – 2013. – № 2 – 246 с.
17. Про затвердження Типового договору про організацію надання транспортних послуг із перевезень міським електричним транспортом та внесення змін до Правил надання населенню послуг із перевезень міським електротранспортом. Постанова КМУ № 1045 від 14.11.2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP121045.html.

